

Läsning och handling

DEN SKARPA och ärliga upprensning i begreppen som utmärkt Bengt Holmqvists båda artiklar om pornografisk litteratur har varit välgörande. I den huvudlinje som Holmqvist hävdar kan jag helt instämma. Lagstiftning mot otuktig och osedlig litteratur tror jag inte på. Konstnärlig litteratur vill ingen vettig människa förbjuda; att dra någon gräns mellan sådan litteratur och s k värdelös litteratur är svårt. Visserligen finns alster som uppenbarligen är tillkomna i pornografiskt syfte och saknar varje litterärt värde, men några hållbara skäl att inskrida på detta speciella område är det knappast möjligt att finna; för övrigt blir en lagstiftning ineffektiv.

Vad jag däremot har svårt att gå med på är några moment i Holmqvists motivering. Holmqvist tycks vara benägen att — på detta lilla särskilda område — använda en argumentering för friheten som var förhärskande i gammalliberal debatt, men som nu inte längre kan upprätthållas. Författare som J S Mill sökte för ett århundrade sedan visa att friheten alltid — el-

ler nästan alltid — ledde till goda resultat. Man utgick från att sanningen och det moraliskt värdefulla var ungefär samma sak, och att denna sak skulle segra i fri konkurrens, liksom de bästa och billigaste varorna segrade på en fri marknad. Nu vet vi bättre än då att friheten kan leda till seger för vad vi anser vara fördomar, villfarelser och ondska. Därmed är naturligtvis inte försvaret för friheten uppgivet. Vi håller på den, även om dess verkningar inte generellt kan visas vara goda; vi tror på att endast frihet kan ge utveckling och variation, att en högre människotyp förutsätter frihet, att begränsning av friheten leder till att en härskande grupp allt snävare dirigerar massan av behärskade. Dessa motiveringar är det obehövt att gå in på; det viktiga är att föreställningen om att fritt tänkande alltid leder rätt inte längre är gångbar.

Den gamla optimismen återkommer emellertid i försvaret av friheten på speciella områden. Jag skall ta två exempel: våldsskildringar och sexuella skildringar. Ofta har beskrivningar av våld ansetts egga till våld och därför vara farliga. Men man har också, med en av djuppsykologi påverkad argumentering, sagt att läsning om våld — ja, till och med aggressiva handlingar i barndomen — innebär ett slags utlösning av våldsmentaliteten och därför kan verka i humaniserande riktning. I själva verket synes den psykologiska teori man utgår från vara bestämmande för tolkningen av erfarenheten. Detta är helt naturligt, eftersom det genom experiment är nästan omöjligt att komma någon vart. Våldsskildringarna är av helt olika natur; den ena verkar avskräckande, den andra förhärskande. Men viktigare är att vad som verkar fränstötande på en person verkar eggande på en annan. Och framför allt: Människor med sadistiska tendenser läser med förtjusning skildringar som det för andra är en pina att följa. Att komma till allmänna slutsatser om en boks effekt blir därför i de flesta fall otänkbart — varmed naturligtvis inte kan påstås att läsning aldrig eller ytterst sällan påverkar handlandet.

I fråga om sexuella skildringar för Holmqvist ett resonemang som liknar det andra av de ovan berörda:

"Några säkra resultat har varken psykologerna eller sociologerna ännu kommit fram till. Men tendensen är ganska klar. Bara den dogmatiska okunnigheten kan föreställa sig ett orsakssamband mellan läsning och sexuella beteenderubningar; prostituerade och våldtäktsmän, de som ostridigt är skadade, har blivit det av allt utom just vid läsning. De som läser tycks oftast vinna av-

lastning, kanalisering, terapi. Pornografien motsvarar ett legitimt behov."

Då Holmqvist säger att prostituerade och våldtäktsmän inte skapas av läsning har han säkerligen rätt; det är barockt att påstå något annat. Men därefter framförs ett försvar för pornografin som på en gång synes mig vara otidligt och i sin optimism tvivelaktigt. De läsande finner, skriver Holmqvist, oftast "avlastning, kanalisering, terapi". Jag vet inte om han därmed menar att de när något slags sexuell avspänning utan sexuella handlingar eller om han tvärtom menar att de blir stimulerade till sexuella aktioner (att han bara menar att de som läser pornografi tycker om pornografi finner jag otroligt). I båda fallen verkar påståendet lika godtyckligt. Sexuell nedtoning del nöja med läsningen, medan andra eggas till handling. Att i någotdera fallet säga att resultatet generellt är bra tycks också vara godtyckligt. Sexuell nedlugning kan vara bra för en del, och i vissa situationer, sexuell upphetsning likaså — det kan också förhålla sig alldeles tvärtom. De reflexioner jag gjort om läsning av våldsskildringar är för övrigt tillämpliga även i detta fall. Längre fram antyder Holmqvist en tredje tankegång då han säger att upphävandet av alla restriktioner "skadar ingen som inte skadas i alla fall"; därmed måste väl menas att läsning av pornografi är betydelselös.

Det förefaller mig som om alltså Holmqvist vacklade mellan två varianter av den optimistiska frihetsideologin: 1) vad du läser eller hör eller ser är nyttigt för dig, 2) vad du läser eller hör eller ser

påverkar dig inte. Båda tankegångarna synes ohållbara — och obehövtiga för att försvara friheten.

HERBERT TINGSTEN